ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ. Թիֆլիսում գրվում է խմբագրատանը. Մեր հասցէն Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5 Tiflis, Rédaction „Mschak" Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից). Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենքից. Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ. Տպարանի տելեֆոն № 67.

„ՄՇԱԿԻ" ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

Խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդագնի կէս մասը, ուղարկել նաև երկրորդ մասնավճար 5 րուբլին, որպէսզի թերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ:

Այսօր, կիրակի, ամսիս 24-ին կատարվելու է

ՄՈՎՍԷՍ ԹԻՐԱԴԵԱՆԻ

մահվան երկրորդ տարելիցի հոգեհանգիստը և մահարձանի բացումը. Պատարագի սկիզբն է առաւօտեան ժամը 10 1/2-ին Խօջիվանքի եկեղեցում, հոգեհանգիստը ժամը 12-ին, որի մասին յայտնում է հանգուցեալի մօրեղբօր որդին՝ ԲԱՂԴԱՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԸ քոյրերի հետ՝ բոլոր ազգականներին և ծանօթներին: 467. 1—1

По умѣреннымъ цѣнамъ Новѣйшихъ изящныхъ рисунковъ ПОЛНОМѢРНЫЕ

ОБОИ

ФАБР. СКЛАДЪ МАНГИКІАНА ПУШКИНСКАЯ № 7.

291. 50—15 (Հ. Կ.)

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Համալի Մալախաբնիրը

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Գինն է 30 կոպ.

(Ծանրոցածախքով՝ 38 կոպ.)

Այս գրքի վաճառումից գոյացալիք գումար յատկացվելու է «ՄՇԱԿԻ» ապահովութեան ֆօնդին:

Հասցէն՝ Тифлисъ, Ред. газ. „Мшакъ", կամ Tifl s, Rédaction du journal arménien „Mschak".

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐ

Առ. և Ա. Մ.

„ՆԱՐԶԱՆ" | Սեղանատան | „ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԻ № 20."

Պահանջեցէք ամենուրեք! ԲՈՒԺԻՉ

ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ (աղի-ալկալեան) №№ 4, 4 նոր, 6, 17, 18, 18 բիւվ. 2, 19. ԲԱՏԱԼԻՆԵԱՆ (անփոխարինելի լուծողական): ՍՄԻՐՆՕՎԵԱՆ-ԵՐԿԱԹԱՅԻՆ (պարունակում է մկնդեղ): ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԼԷՊԵՇԿԱՆԵՐ (վերացնում է տապը): ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԱՂ (փոխարինում է № 17 ջրին):

ՋՐԵՐԻ ԵՒ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՀԵՍՏԻՆ—ТИФЛИСЪ, Гановская, д. Гургенова, №№ 8—10. Тел. 898. Գլխաւոր պահեստը Վարչութեան կից՝ Պեատիգորսկում: Պրէյս-կուրանտները ձրի: Դիմել՝ Пятигорскъ, Управленіе водъ.

(Կ.) առ. 224. 39—12

Adresse Télégraphique SANITAS

Адресъ телеграммъ САНИТАСЪ Тифлисъ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԴԵՂԱՏԱՆ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ԱՌԵՒՏՐԻ ԹԻՖԼԻՍ, ԲԱԳՈՒ, ԲԱԹՈՒՄ.

Անհրաժեշտ է ունենալ իւրաքանչիւր տան մէջ և ամարանոցում

ՏՆԱՅԻՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

հիւանդներին առաջին օգնութիւնը հասցնելու համար: Գինը 1 ր. և թանդ.

1—1 468.

ՋԳՐԱՇԷՆԻ Ս. ԱՒԵՏԵԱՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ-ԾԽԱԿԱՆ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ համար հարկաւոր է ԱՒԱԳ-ՎԱՐԺՈՒՀԻ կամ ԱՒԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ շաբաթական 18 դասով (դասագինը 30 ակն ռուբլի և տարեկան 200 ռուբլի աւագութեան համար:

Հարկաւոր են նոյնպէս ուս.-ուսուցչուհիներ բոլոր առարկաների համար: Ցանկացողները կարող են դիմել հոգաբարձութեանս մինչև յունիսի 30-ը:

Հոգաբարձութիւն

(Ե.) առ. 462. 2—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԸՆՏԱՆԻՔ"

Մեծածաւալ թերթ № 1.

Սեդրակ Թառայեանի խմբագրութեամբ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆ Է.

1) Ի՞նչ է ընտանիքն, Ս. Թ.
2) Պրոֆ. Ֆօրէլ. Կուլտուրական կեղտանոց:
3) Վարպետ-արուեստագէտ, Ս. Թ.
4) Նկարչութեան էութիւնը, Բաշինջաղեան:
5) Ռեժիսեօրութեան էութիւնը, Սևումեան:
6) Երկրագնդի դէրքը, Ֆլամարիօն:
7) Պօլիտիկայի ոգին, Ս. Թ.
8) Ամուսնական խնդրի շուրջը:
9) Լրագրական բանակռիւ:
10) Պարսկական այբբենարանի րէֆօրմ:
11) Գեղարուեստական սալօն:
12) Դերասանի յիշատակարան, Ոսկանեան:
13) «Քրիստինէ», դրամա, րէյցէնգիա Նաբախտեանի:
14) «Ազրայիլ» դրամա Գանձակի բեմի վրա:
15) Նամականութիւն:

Թերթն ուղարկվեց «Ընկերի» վճարած բաժանորդներին: Հատը 5 կոպ.:

Հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Инкеръ".

(առ.) 463. 1—1

Գ. ԲԱՇԻՆՋԱՂԵԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՓԱԿՎԵԼՈՒ Է

Կիրակի, յուլիսի 1-ին, երեկ. ժամը 6-ին: Բաց է Թիֆլիսի Ժողովարանում առաւօտեան ժամը 10—6-ը երեկոյեան:

(Կ.) առ. 465. 2—1

ԱՒԵԼԻ ԲԱՐԴ Է

Տպագրելով «Մշակի» ներկայ համարում «Ցաւալի երևոյթ» վերնագրով յօդուածը, անհրաժեշտ ենք համարում անել մեր կողմից լուսաբանութիւն այն խնդրի վերաբերութեամբ, որ ասպարէզ է մղում յօդուածագիրը:

Նա բացատրում է մեր նորագոյն կեանքի այլանդակութիւնները և անպատեհութիւնները կրօնական դաստիարակութեան բացակայութեամբ:

Դրանով, մակերևոյթային և միակողմանի բացատրութիւն է տալիս ցաւալի երևոյթին:

Եթէ ամուսնալուծութիւնները շատանում են, եթէ ամուսինները միմեանցից հեռանում են, եթէ սիրային նոր յարաբերութիւններ են ստեղծվում, եթէ անհնազանդութեան դէպքերը աւելանում են օրէ-օր—դա դեռ չէ նշանակում թէ մարդիկ աւելի լաւ կրօնական կրթութիւն ունէին առաջ, երբ նրանք աւելի զսպված էին պահում իրանց և չէին խանգարում ընդունված կարգը:

Ամուսնալուծութեան և անհնազանդութեան բազմաթիւ արարքները յաճախ վարակում են կրօնամոլ անհատներին, որոնք ծնված ու սնված են հին աւանդութիւնների, երկիւղի և նախապաշարմունքների միջավայրում. Եւ եթէ անակնկալ պատահարները գալիս են բռնում կեանքի ասպարէզը—դա աւելի խոշոր և բարդ մի երևոյթ է, քան կրօնական զգացմունքի թերութիւն կամ թուլութիւն:

Եւ հիմնաւոր չէ այն կարծիքը, թէ ֆրանսիացին անբարոյական մի ազգ է, այլասերման ենթակայ, հասարակական սնանկութեան մատնված, բարոյական իր դէմքը կորցնելու վտանգի մէջ.

Ոչ: Ֆրանսիական ազգը ուժեղ բարոյական մի զանգուած է, հասարակական ամուր մի ժողովուրդ է, որը ունի իր բարոյական կորովը, իր գաղափարական տենչերը և այդ տենչերին ձգտելու ու նրանց հասնելու քաղաքացիական արիութիւնը:

Այն ցաւալի երևոյթը, որ դրված է մեր առաջ, աւելի խոր արմատներով շղթայված է մեր կեանքի հետ, քան միայն կրօնական զգացմունքի ազդեցութեամբ: Նա շօշափում է այնպիսի նոր տարրեր և պայմաններ, որոնք անյայտ էին մեր հին կեանքին. Նա գործ ունի այնպիսի ազդեցութիւնների հետ, որտեղ կրօնը սահմանափակ դեր է կատարում:

Եւ հասկանալի է, որ ներկայ կեանքի անպատեհութիւնները, ծագած լինելով նոր պարագաների ճնշման տակ, պէտք է աւելի խոր ուսումնասիրութեան արժանանային, որպէս զի բուժարար գործունէութիւն սկսելու համար հաշւի առնված լինէին բոլոր ազդեցութիւնները:

Երևոյթը աւելի բարդ է և նրա դէմ կռւելու միջոցներն էլ կարօտ աւելի ուշադիր մշակութեան:

Ա. Քալանթար

ԿԱՅՍՐՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

22 յունիսի

Բալտիական նաւահանգիստ.—Վիլհելմ կայսրը շնորհեց բարօն Ֆրեդերիկսին ադամանդազարդ ծխախոտաման իր պատկերով, գեներալ-լէյտենանտ Նիլօվին և պալատական կոմենդանտ Դեդիւլինին Կարմիր Արծուի շքանշանի գոհարներ և այլն: Կայսրը բարեհաճեց շնորհել Բէտման Հօլվէգին և իշխան Ցուէյլենբուրգին Նորին Մեծութեան բիւստեր, ֆօն-Պլէսէնին՝ Անդրէյ Նախակոչի շքանշանը, Պօրտալէսին Ալեքսանդր-Նեվսկիի շքանշանը և այլն:

Երեկոյեան ժ. 8-ին Նոցին Մեծութիւնների մօտ «Շտանդարտի» վրա կայացաւ պաշտօնական ճաշ ի պատիւ գերմանական օգոստափառ հիւրերի: Սեղանի կենտրոնական տեղերը գրաւել էին Նոցին Մեծութիւնները, ունենալով աջ կողմում գերմանական կայսրին: Այնուհետև նստել էին բարձր պաշտօնեաները:

Առաւօտից ծովափը լի է ժողովրդով: Բարձրագոյն երթի ժամանակ կանգնած էին զօրքերը շարքերով և դպրոցականները երաժշտութեամբ: Եղանակը գեղեցիկ է:

Վըբօրգեան գնդի դիտումը անցաւ փայլուն կերպով:

Առ. ժամը 9-ին կայսրը պալատի մինիստրի, ֆլիգել-կապիտան Նիլօվի և հերթական ֆլիգել-ադիւտանտի ուղեկցութեամբ շոգենաւով դիմեց «Հօհէնցօլլէրն», որտեղից Վիլհելմ կայսրի և պրինց Ադալբէրտի հետ միասին պետական կանցլէրի ուղեկցութեամբ մեկնեց նաւահանգստի մուտքը: Կայսրը հագել էր Մօսկվայի 65-րդ գնդի զգեստ Սև-Արծուի ժապաւէնով, Վիլհելմ կայսրը՝ վըբօրգեան իր անուան գնդի զգեստ: Պատուաւոր պահակախմբի առաջ կանգնած էին զինուորական մինիստրը և Օգոստափառ զօրահրամանատար Մեծ Իշխան Նիկօլայ Նիկօլայէվիչը:

Ժամը 10-ին նաւահանգստին մօտեցաւ Նոցին Մեծութիւնների նաւը: Կայսրն ընդունվեց Էստլանդիայի նահանգապետից և նաւահանգստի կառավարչից: Գերմանական երաժշտախմբի նուագածութեամբ Թագաւոր կայսրը և Վիլհելմը անցան պատուաւոր պահակախմբի մօտից: Վիլհելմը բարևի խօսք ասաց, յետոյ տեղի ունեցաւ վըբօրգեան գնդի դիտումը: Դիտումից յետոյ Նոցին Մեծութիւնները նայեցին ծովափը և ժամը 1-ին մեկնեցին «Շտանդարտով»,

Յունիսի 22-ին «Շտանդարտի» վրա կայացաւ բարձրագոյն նախաճաշ: Կենտրոնական տեղը գրաւել էր կայսրը, ունենալով իր հանդէպ կայսրուհի Ալեքսանդրա Ֆէօդորովնային: Կայսրուհու աջ կողմում նստել էր Վիլհելմը և այլ բարձրաստիճան անձեր:

Ժամը 2 և 30 րոպէին գերմանական կայսրը Ադալբէրտ պրինցի ուղեկցութեամբ մեկնեց «Հօհէնցօլլէրն» զբօսանաւը:

Ժամը 4-ին կայսրը եկաւ «Մօլտկէ» յածանաւը: Ժամը 5-ին եկաւ Թագաւոր կայսրը պալատի և ծովային մինիստրների շքախմբի ուղեկցութեամբ:

(Հերթական): Ժամը 8-ին երեկոյեան «Հօհէնցօլլէրնի» վրա կայացաւ պաշտօնական ճաշկերոյթ: Ներկայ էին կայսրը, կայսրուհին, Մեծ Իշխանուհիները և Մեծ Իշխանները, մինիստրները:

Պարիզ.—Լրագիրները հաւատ են յայտնում, թէ կայսրների տեսակցութիւնը Բալտիական նաւահանգստում չի փոխի Ռուսաստանի ընդհանուր քաղաքականութիւնը և նրա առ Ֆրանսիան ունեցած դաշնակցութիւնը:

Լոնդոն.—«Թայմսը» երկու միապետների տեսակցութեան առիթով մատնանշում է. «Համարեա անհրաժեշտ է, որպէսզի թիւրք-իտալական պատերազմը և ընդհանուր դրութիւնը Մերձաւոր Արևելքում լինեն միապետների խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը. բացի դրանից չը պէտք է մոռանալ, որ Բալտիկ ծովում ոյժերի յարաբերութեան փոփոխութեան հեռանկարները նաւակառուցման ռուսաց օրէնքի հետ հաճելի չէ գերմանական ծովակալութեանը:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

22 յունիսի

Թաւրիզ.—Շահսէվանները քաղաքիս մօտերը կողոպտեցին երկու գիւղ:

Լոնդոն.—Կայացաւ պետական պաշտպանութեան կոմիտէի նիստը: Ներկայ էին կաբինէտի անդամները, բարձրաստիճան օֆիցէրներ զօրքից և նաւատորմից: Նիստը տևեց համարեա ամբողջ օրը: Վիճաբանութիւնների բովանդակութիւնը պահվում է գաղտնի:

Վիէննա.—Պալատի նիստի վերջը սոց.-դեմ. Ադլեր առաջարկեց հետևեալ նիստի օրակարգում մտցնել սանիտարական մասնաժողովի զեկուցումը հացաճաքների դէմ կռուելու մասին: Առաջարկութիւնը ընդունվեց 74 ձայնով 70-ի դէմ: Տեսնելով որ ուկրայնցի սոց.-դեմօկրատները ձայն են տալիս հակառակ, լեհ սօցիալ-դեմօկրատ Բեդէր աղաղակեց՝ «ռուսական խոզեր»: Ուկրայնցի Պետրիցկին բռունցքները սեղմած յարձակվեց Բեդէրի վրա, բայց նրան բռնեցին սօցիալ-դեմօկրատները: Փոխ-նախագահ ս.-դ. Պերներստօրֆէրը նիստը փակեց աղմուկի մէջ:

Բէլգրադ.—«Պօլիտիկան» ասում է, որ Աւստրօ-Ունգարիան լրջօրէն պատրաստութիւնների մէջ է սպասելով մօտիկ ապագայում բարդութիւնների:

Պարիզ.—Պալատը 90 միլիօն ֆրանկ յատկացրեց Հնդկաչինի հասարակական աշխատանքների համար և ընդունեց արդիւնաբերական բանուորների 10-ամեայ բանուորական ժամանակի օրինագիծը:

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԲԱՆԻԱՅՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

22 յունիսի

Կ. Պօլիս.—Ալբանիայում զօրահրամանատար Ֆեթհի փաշայի փոխարէն նշանակվեց Ջանիդ փաշան: Թնդանօթի կրակով քարուքանդ արվեց Իսսա Բօլէտինացի բերդը: Բօլէտինացը փախաւ չերնօգօրական սահմանը:

Սօֆիա.—Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ օֆիցէրութեան մէջ յուզմունքները շարունակվում են. ամբողջ համակրութիւնը փախստականների կողմն է: Էրզրումից, Կօնիայից, Զմիւռնիայից և Դարդանէլից պատգամաւորութիւններ են եկել օֆիցէրութեան կողմից՝ համոզելու մինիստրութեանը հրաժարական տալ:

Ալբանիայում դրութիւնը վատթարացել է. ապստամբել են միրդիտները և մալիսօրների հետ միացել են ալբաններին. Զօրքերը ամեն օր Ալբանիա են դիմում մեծաքանակ գնդերով: Մեծ-վէզիրի պաշտօնի համար տալիս են Քեամիլ-փաշայի անունը:

Սօֆիա.—Ամեն օր տասնեակ թիւրք զինուորներ են փախչում Մակեդօնիայից:

Միտրօվիցա.—Մեծ թւով ալբաններ կենտրոնացել են քաղաքի մօտերը: Զօրքերը գրաւել են Միտրօվիցայի մօտի լեռները և թնդանօթներ են դրել ապստամբների գլխաւոր բանակի դիմաց: Յունիսի 20-ին սկսվեց ճակատամարտ: 13 ժամ տևող կռւից յետոյ ապստամբները յետ նահանջեցին, զօրքերը գրաւեցին Բօլէտին գիւղը, ուր գտան 7 սպանված: Թիւրքերը կորցրին մի քանի սպանված և 15 վիրաւոր: Կռւին մասնակցում էին 10 բատալիօն:

Իփէկ.—4 ժամեայ կռւից յետոյ զօրքերը գրաւեցին լեռները, դուրս քաշեցին թնդանօթները և յետ մղեցին ապստամբներին:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Տրապիզօն, 13 յունիսի

Տրապիզօնը թիւրքական Սև-ծովեզրեայ քաղաքներից մէկն է, որ, բոլոր թիւրքական քաղաքների նման, զուրկ է ոչ միայն նաւահանգիստ ունենալուց, այլ և հաղորդակ-

ցութեան տարրական միջոցներից անգամ, որոնք քաղաքների կենսունակութեան և բարգաւաճման համար ամենաանհրաժեշտ տարրերն են կազմում։

Այստեղ դուք կը տեսնէք կառքերի փոխարէն ձիերի և էշերի կարաւաններ, որոնք օրն ի բուն վխտում են քաղաքի նեղ ու մութ փողոցներում՝ խանգարելով մարդկանց ազատ անց ու դարձը, յաճախ ոտնատակ տալով չարաճճի երեխաներին։ Նոյն իսկ մարդիկ զերծ չեն մնում կարաւանների հալածանքներից։

Տներն ու շինութիւնները կառուցված են թիւրքական ոճով ու ճաշակով. պատուհանները սովորականից նեղ ու երկաթապատ, տներն էլ, այսպէս ասած, չինական պատնէշով պատած, որպէսզի երթևեկողների հայեացքը չը թափանցէ այնտեղ, որը, ըստ իսլամի հասկացողութեան, հաւասար է սրբապղծութեան, ոճրի։

Սահմանադրութիւնը գրեթէ ոչ մի ազդեցութիւն չէ արել դարերից ի վեր մռայլ ու խաւար լաբիւրինթոսի մէջ խարխափող թիւրք զանգուածի վրա։ Եւ այդ խառնիխուռն խուժանը տակաւին շարունակում է դեգերել նոյն ֆանատիկ, ասկետիկ լծի տակ՝ չը խրատվելով իր անցեալ հնամոլ գործելակերպից ու աւանդապահութիւնից, որոնք երբեմնի հզօր օսմ. պետութիւնը բերին հասցրին ներկայ քաղաքական, տնտեսական ու կուլտուրական սնանկ ու ողորմելի կացութեան։ Իսկ այժմ չարագուշակ բուերն են ողբում աւերակների վրա։

Մինչև այսօր թիւրքուհիները ոչ միայն երեսածածկ են մնացել, այլ և անցորդի տեսնելով՝ բացագանչում են միմեանց. «Քաչըն, գեաւուր գէլդի» (փախէք, անհաւատ է գալիս)։ Չը խօսենք դեռ այն արգելքների մասին, որոնք սահմանված են քրիստոնեաների վերաբերմամբ, օրինակ՝ «չը զբօսնել, չանցնել թիւրքաբնակ փողոցներով»...

Մեր հայերն էլ պակաս յետ չեն մնացել իրանց մրցակից թիւրք ազգից ու քիչ է մնում, որ հնդկական ֆակիրների նման ստորերկրեայ աշխարհներում ճգնեն, հիւծվեն ու սպառեն իրանց կեանքը յանուն չես իմանում ի՛նչ բանի։

Այստեղ հայերի շրջանում լինում են երբեմն դասախօսութիւններ, որոնք հեռու են ժողովրդի հոգսերը և դրանց իրական պայմանները շօշափելուց. այդ դասախօսութիւնները աւելի շուտ նեղ-կուսակցական ճառեր են և նպատակ ունեն գրգռել հասարակութիւնը նրանց դէմ, որոնք չեն պատկանի դասախօսի թայֆային։ Իսկ պարզ է, որ այդպիսի միտինգային ճառերից տգէտ հասարակութիւնը աւելի շուտ կը տուժի, քան կը շահվի։

Մխիթար Ցար.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՆՈՒՄ

Դեռ նոր է, ինչ սկսվել է Վանի մտաւոր վերածնութեան շրջանը. դեռ նոր է, ինչ ժողովրդի կոպիտ ուժի վրա ազդում է նոր մտաւորականութեան կազդուրիչ հովը։ Դա՝ այսօրվայ գործօն, գիտակից տարրերի հասկացողութեան, աշխարհահայեացքի ու գաղափարի ընդհարումն է՝ հնութեան ներկայացուցիչների գաղափարի դէմ։ Այդ գաղափարական պայքարի հետևանքը՝ միշտ նորի, բարձրի ու վսեմի յաղթութեան ծիրանեգոյն դրօշի ծածանումն է, բարձր բռնած առաջընթացման ուղիի վրա։

Ի՞նչ էր ներկայացնում Վանի մթնոլորտը սրանից 5—6 տարի առաջ. կային կրթական օժանդակ հիմնարկութիւններ, կային թատրօններ. սրանք հարցեր են, որոնց պատասխանելու համար մենք մի թեթև ակնարկով պատկերացնենք անցեալը, ապա խօսենք ներկայի վրա։

Ասենք, որ ամեն տեղ հարկաւոր է շեշտել թիւրքի բռնակալ ու կոպիտ ուժը։ Եւ հէնց այդ ազդն է եղել պատճառը, նրա ահ ու սարսափի քաղաքականութիւնը, որ սահմանափակել ու խեղդել է հայ ազգի առաջադիմութեան ընդունակութիւնն ու շարժումը։ Ուրեմն, Վանում թէ ներկայացումներ տալու և թէ կուլտուրական որևէ ակտիվ ձեռնարկների հանդէպ՝ կառավարութիւնը կանգնած մի մղձաւանջ է դարձել. դրանից զատ, մտաւորականութիւնը թոյլ էր. վերջապէս ամեն կողմից բարդված աննպաստ հանգամանքներ գալիս ոտնատակ էին անում կուլտուրական հողը։

1906 թւին, երբ նոր էր սկսվել շարժումն ու եռանդը երիտասարդութեան մէջ, Վանում առաջին անգամ խաղացվեցին մի քանի պիէսներ, որոնց թւումն և Սունդուկեանի «Պէպօն»։ Չը նայած որ այս առաջին փորձը շատ աջող անցաւ, բայց դժբաղդաբար շուտով վերջակէտը դրվեց։ Միւս տարին դարձեալ սկսվեց. այս անգամ արդէն եռանդուն գործի կպաւ երիտասարդ ընդունակ ուժը. հետաքրքրութիւնը շարժում էր ինտէլիգենցիայի. դրա հանդէպ հին տարրը մտրակներ էր ճօճեցնում օդի մէջ, նոր հոսանքի ստեղծած ներկայացումները արգելելու, բնաջինջ անելու։ Ինչ ասել կուզի, որ աջողութիւնը, յաղթանակը միշտ նորերի կողմն էր։

Ներկայացումները շատ անգամ անաջող էին դուրս գալիս, նրա համար որ աղջկայ կամ քրոջ դերերը տղամարդիկն էին վերցնում, համարեա նմանեցնում էին. այնու ամենայնիւ բնականից դուրս, աւելի շուտ անհամ բան էր դուրս գալիս։ Իւրաքանչիւր ներկայացում կրկնվում էր 2—3 անգամ. հասարակութիւնը երկսեռ չէր գալիս. մի օր առանձին տղամարդկանց, երկրորդ օրը կանանց՝ իսկ երրորդ օրը աշակերտութեան։ Հէնց մի փոքր արեցիր այս-ինչ ներկայացման երկսեռ տոմսեր բաժանելու, ամբոխի խոչընդոտը այդ գործը խորտակելու՝ անասելի չափով մեծանում էր։ 1908-ին արդէն ներկայացման հետ և ամեն ինչ կանգ առաւ. արդէն սկսվեց կառավարութեան հայ յեղափոխականների դէմ յարուցած փոթորիկը, զօրքերի ապստամբութիւն, խուզարկութիւններ և այլն և այլն։ Այդ արիւնոտ շրջանին ամեն տեղ միմիայն մեռելութիւն ու անշարժութիւն էր տիրում։

Դրանից յետոյ, երբ հին կարգերն ու օրէնքները խորտակվեցին և սահմանադրական անուան տակ մուտք գործեցին նոր, մասամբ ազատ հասկացողութիւններ, թատերական գործը դարձեալ շարունակվեց, անհամեմատ բարձր ու կատարելագործված, քան սկիզբն էր։ Սահմանադրական անուան տակ, երբ ազատ ասպարէզի վրա, դուրս եկան իգական սեռից սիրողներ և ընդունակներ՝ դեր ստանձնելու պիէսներում. և չը նայած դառն ստրկական լծին ու ճնշիչ մթնոլորտին, դուրս եկողները կարողացան բաւականութիւն տալ հասարակութեան պահանջներին՝ իրանց աջող դերակատարութեամբ։ Այսօր տղամարդը ոչ մի անգամ կնոջ դեր ստանձնելու միտում չէ ցոյց տալիս. այնու ամենայնիւ թատերական գործը չէ դրված իր բարձրութեան վրա. նախ որ՝ չը կան թատերասրահներ, ներկայացվելիք պիէսներին համապատասխան բեմ չի կարելի սարքել, որովհետև այդ կողմից, այսինքն թատերական առարկաների ամեն տեսակն ունենալուց աղքատ է ժողովուրդը, դերասանական խումբ չը կայ. վերջապէս այս բոլոր պակասաւոր կողմերը ունենալով հանդերձ, չէ կարելի բարձր տեղ չը տալ Վանի թատերական գործին։ Բեմը, իբր գեղարուեստական կահաւորութեամբ, զարգացնում է ժողովրդի գեղարուեստական ճաշակը, որոշ չափով բնորոշում է իւրաքանչիւր ազգի կամ դասակարգի կենցաղավարութեան պայմանները։ Դժբաղդաբար Վանը չունի վերև մատնանշած հարկաւոր իրերը բեմի և դերակատարների համար։

Ներկայացումներն սկսվում են նոյեմբերի վերջերից մինչև Բարեկենդանի վերջը. ամառվայ սէզօն չը կայ։ Ներկայացումներ տրվում են այս ու այն դպրոցի կամ գրադարանի հաշւին և շատ անգամ կրում են կուսակցական բնոյթ։ Հասարակութիւնը յաճախում է, շատերը՝ իբրև զբօսավայր ընդունելով։ Բայց չեմ կարող ժխտել ինտելիգենցիայի անզուսպ պահանջն ու համակրանքը թատրօնական կեանքի հանդէպ։

Քիչ է այնպիսիների թիւը, որոնք առանց հակառակելու թոյլ տան իրանց որդոց այդ տեղերը յաճախելու. և դրա համար, մանաւանդ աշակերտութիւնը երբ չէ կարող իր համոզումներով ազդել հայրենական հին գաղափարի վրա, զրկված է տանը մնալ, զուրկ կրթական գործօն ուժից։

Այսօր ներկայացումներին յաճախում է երկսեռ հասարակութիւն։ Խաղացվում են և թիւրքերէն լեզուով պիէսներ, ուր ներկայ են լինում թիւրք մտաւորականներից ու պաշտօնեաներից. հայերէն լեզուով խաղացվածներին էլ միշտ յաճախում են, իսկ թիւրքուհիները հանդիսականների հազիւ 1% կազմեն։

Անցեալ 1911 թւին եկաւ Վան Զարիֆեան դերասանական խումբը. դա առաջին միջադէպն էր Վանի համար. մնաց մի ամսից աւելի, տալով շարունակական ներկայացումներ։ Երիտասարդութիւնը աշխատում էր կարելի եղած միջոցներով գնահատել այդ խմբի արժանիքը, գոհ ձգել նրան, ցոյց տալ որ վանեցիները զգում են գեղարուեստի պահանջ, և պատրաստ են ամեն մէկ արտիստի տալ բարձր գնահատում։ Նոյնիսկ աշակերտութիւնը աշխատում էր իր համեստ ուժերով գնահատել գեղարուեստագէտների տաղանդը։

Խումբը սկզբից այլ կարծիք ունէր հասարակութեան մասին, բայց վերջը գոհ սրտով հեռացաւ, ընդունված ու յարգված Վանի հասարակութեան ամեն խաւերից։

Ինչպէս ասացի, թատրօնական գործը Վանում դեռ կարօտ է մեծ ուժի և կատարելագործվելու. հարկաւոր է թատերասրահ, առանձին դերասանական խումբ, իսկ դրանց համար փող է հարկաւոր շինելու թատերասրահ և գնելու գեղարուեստական իրեր բեմի ու դերերի։

Թատրօնական գործը այն ժամանակ պիտի կանգնէ ամուր և հաստատուն հիմքերի վրա, երբ ժողովրդի ամեն խաւը իմանայ դրա կրթական մեծ նշանակութիւնն ու նպաստէ այդ գործի միայն հիմնվելուն։

Վանանդեցի Զրւանդեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԵՏ

Երբ յունիսի 22-ին ես պատիւ ունեցայ ներկայանալու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V-ին, իբրև հոգաբարձու Յովհանեան դպրոցի, հոգաբարձութեան միւս անդամների հետ, և իբրև «Մշակի» ներկայացուցիչ՝ Ալ. Քալանթարի հետ, Վեհափառը բարեհաճեց ամեն անգամ մօտ մի ժամ խօսակցել և հաղորդեց իր ստացած տպաւորութիւնների մասին տեղեկութիւններ։ Եւ երբ խօսքը հասաւ «Нов. Вр.» թերթի ներկայացուցչի հետ ունեցած խօսակցութեան, Վեհափառը պատմեց ինձ մանրամասն, թէ ինչ է յայտնել ինքը թերթի թղթակցին, և պարտաւորութիւն դրեց իմ վրա, իբրև խմբագրի, մամուլի միջոցով ճշգրտէն հաղորդել եղելութիւնը, որպէսզի Կ. Պոլսի հայ թերթերն ևս արտատպելով, Թիւրքիայի հայութիւնը և թիւրքական շրջանները վերահասու լինեն ճշմարտութեան։

Վեհափառը կարդացել էր այդ օր «Մշակի» մէջ «Բիւզանդիոն» թերթից արտատպված թիւրքայ «Հակկ» լրագրի յօդուածը և թէ այդ յօդուածի ու առհասարակ ռուս թերթի հաղորդած անճիշդ տեղեկութիւնների պատճառով յայտնապէս յուզված ու վրդովված էր։

Ես խօստացայ Վեհափառին կատարել այդ պատուէրը, կանխապէս տեսակցելով դիւանապետ Բագրատ վարդապետի հետ, ինչպէս ցանկութիւն յայտնեց Վեհափառը, նրանից ևս իմանալու համար մանրամասնութիւնները։

«Ես, իսկապէս,— յայտնեց Վեհափառը,— դիտաւորութիւն չունէի ընդունել լրագիրների ներկայացուցիչներին։ Գիտէք իմ զգուշաւորութիւնս. մի որևէ խօսք կարող է հաղորդվել ոչ այնպէս, ինչպէս ես եմ արտայայտել, և տեղիք տալ զանազան թիւրիմացութիւնների։ Ուստի երբ ինձ յայտնեցին, որ «Нов. Вр.» թերթի աշխատակիցը խնդրում է ունկնդրութիւն, ես սկզբում չը կամեցայ ընդունել, բայց Պետերբուրգի մեր ազգայինները անյարմար գտան մերժել, և ես ընդունեցի։

«Ունկնդրութիւնը տևեց հազիւ 2—3 րոպէ և ներկայ էին դիւանապետ Բագրատ վարդապետը և երդ.-հաւ. Ալէքսանդր Ասրիբէկեանը։ Նրանք կենդանի վկաներ են, որ թղթակցի ինձ վերագրած խօսքերը ճիշդ չեն և աղաւաղված են։

«Այդ թղթակիցը ինքն, ինչպէս յետոյ հաղորդեցին ինձ, նախ քան ինձ ներկայանալը, խօսակցութիւն է ունեցել իմ շքախմբի անդամների հետ, շօշափել է զանազան հարցեր, հարցմունքներ է արել և այդ բոլորը միատեղ կցել ու վերագրել ինձ։ Ես նրան որևէ խօսք չեմ ասել, թէ հայ հոգևորականութեան մի մասի մէջ սեպարատիստ ձգտումներ են եղել։ Այդպիսի խօսք ես երբէք արտասանել չէի կարող, որովհետև առաջին՝ իրականութիւն չեն, երկրորդ՝ դուք քաջ ծանօթ էք, պ. Համբարձում, իմ զգուշաւորութեան. գիտէք, որ ինձ նոյնիսկ յանդիմանում են, ես ինքս յաճախ յանդիմանում եմ ինձ իմ չափազանց զգուշաւորութեան մասին։

«Նոյնը,— յարեց Կաթողիկոսը,— և յեղափոխականների կամ դաշնակցականների մասին։ Ես յայտնել եմ, ինչպէս յայտնեցի և արդարադատութեան մինիստր Շչէգլովիտովին, որ ես բնաւ չեմ խառնվում գործի քաղաքական մասին, այլ իբրև հովիւ, հայր, որ ցաւում է իր որդիների տառապեալ վիճակի վրա, իմ պարտքս եմ համարում միջնորդել մեղադրվածների վիճակի թեթևացման մասին։ Իմ այն խօսքերին, թէ ամեն ազգի մէջ գտնվում են տաք-գլուխ, անփորձ երիտասարդներ, երազող՝ զանազան գաղափարներ, բայց դրանք միայն անհատներ են, թղթակիցը սխալ մեկնութիւն է տուել, ասելով թէ հայերի մէջ կան ֆանտազիօրներ»։

— Իսկ Թիւրքիայի հայութեան մասին ինչ էք խօսել, Վեհափառ Տէր,— հարցրի ես։

— Այո, այդ պատմեմ և այդ մանաւանդ անհրաժեշտ է ճշգիւ արձանագրել, որովհետև ես այնպիսի խօսքեր չեմ արտասանել Թիւրքիայի վերաբերմամբ, որ առիթ տար ասելու, թէ ես թշնամաբար եմ վերաբերվել Թիւրքիային։ Ես ասել եմ այն, ինչ որ ճշմարտութիւն է, ինչ որ Կ. Պոլսում ասում է մեր պատրիարքը, ինչ որ գրում են հայ լրագիրները։ Ահա ես ինչ եմ ասել. «Այն մեծ բարիքները, որ հայ ժողովուրդը Թիւրքիայում սպասում էր օսմանեան սահմանադրութիւնից, չը ստացաւ։ Ճիշդ է, հայերի դրութիւնը առաջվայ համեմատութեամբ բարւոքվել է, բայց այդ բարւոքումը նկատելի է միայն մեծ և ծովեզրեայ քաղաքներում, Կ. Պոլսում, Զմիւռնիայում և այլն, ուր կան շատ եւրօպացիներ, դեսպաններ, հիւպատոսներ, իսկ խորքերում, գաւառներում, հայ ժողովրդի դրութիւնը գրեթէ նոյնն է մնացել, ինչ որ առաջ. հարստահարութիւններ, մասնակի կոտորածներ դեռ տեղի են ունենում»։ Մի՞թէ սա նշանակում է թշնամաբար վերաբերվել Թիւրքիային։ Չէ՞ որ չէի կարող ասել, թէ հայերի դրութիւնը վարդերով է սփռված, քանի որ ես շարունակ ստանում եմ տեղեկութիւններ, որ խուլ գաւառներում, Կիլիկիայում, հարստահարութիւնները, կեղեքումները շարունակվում են։ Գալով Պարսկաստանի հայերին,— յարեց Վեհափառը,— ես, ստանալով Կարապետ սրբազանից մի մեծ հեռագիր, թէ հայերը Ղարադաղում ենթակայ են սաստիկ կեղեքումների աւազակ խաների կողմից, և նրա խնդիրքը՝ հասցնել օգնութիւն, բնականաբար, պէտք է դիմէի իմ Կայսրի կառավարութեան օգնութեանը, քանի որ Թիւրքմէնչայի և այլ դաշնագրերով քրիստոնեայ հայերի պաշտպանութիւնը յանձնված է Ռուսաստանին։ Եւ ես իմ պարտքը համարեցի այցելութեան ժամանակ արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովին՝ տալ Կարապետ սրբազանի հեռագիրը և հայցել կայսերական կառավարութեան պաշտպանութիւնը իմ կեղեքվող հօտի համար։

— Ի՞նչ պատասխանեց, Վեհափառ Տէր, մինիստր Սազօնովը։

— Նա ամենամեծ պատրաստութեամբ լսեց միջնորդութիւնս, խնդրեց թողնել հեռագիրը իր մօտ և խոստացաւ եռանդուն միջոցներ ձեռք առնել և հրահանգ տալ, որ հայերը պաշտպանվեն Ղարադաղում աւազակ խաների կեղեքումներից։

Ապա Վեհափառը բարի եղաւ հաղորդել իր տեսակցութեան մասին ներքին գործերի մինիստր Մակարովի և արդարադատութեան մինիստր Շչէգլովիտովի հետ։ Վերջինիս առաջ Վեհափառը միջնորդել է, որ կայսերական ներումն և գթութիւն հայցվի Շուշու երեք քահանաների և ժամհարի համար, որոնց մասին միջնորդել է և դատաստանական պալատը։ Մինիստրը խոստացել է կատարել խնդիրքը։ Գալով դատապարտված դաշնակցականներին, Վեհափառը խնդրել է մինիստրութիւնից, որ, ի նկատի ունենալով նրանց կանանց, մայրերի, քոյրերի աղերսները, մինիստրը չը գլանայ իր միջնորդութիւնը Կայսրի առաջ այն դատապարտեալների մասին, որոնք դիմել են արդէն Նորին Կայսերական Մեծութեանն առանձին խնդրագիրներով։ Մինիստրը պատասխանել է, թէ այդ միջնորդութիւնը դեռ վաղաժամ է։

Առհասարակ Գէորգ V շատ գոհ է իր կատարած ուղևորութիւնից և Պետերբուրգում իրան ցոյց տրված ընդունելութիւնից։

— Աւելի ջերմ, փառաւոր ընդունելութիւն ես չէի կարող երբէք սպասել,— ասաց Վեհափառը։— Մանաւանդ վերին աստիճանի ողորմած էր Կայսրի ցոյց տուած ընդունելութիւնը։ Շատ սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուին և երկու Կայսրուհիները, մինիստրների նախագահ Կոկովցէվը, Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վորոնցով-Դաշկովը։

Կաթողիկոսը զգացված էր և մեծ գոհունակութեամբ խօսեց Պետերբուրգի, Մոսկվայի, Ռոստով-Նախիջևանի հայ գաղութների ցոյց տուած ջերմ որդիական ընդունելութիւնների մասին։

— Ես մխիթարվեցի տեսնելով այն ջերմ հաւատը, որով հեռաւոր տեղերում բնակվող հայերը կապված են իրանց եկեղեցու և ազգութեան հետ։ Ինձ ցաւ էր պատճառում միայն, որ ուսանողները իրանց մայրենի լեզուն լաւ չը գիտեն, չեն ուսումնասիրում։ Ես շարունակ նրանց յայտարարում էի ասելով՝ «Որդեակք իմ, մեր ապագայ յոյսը, մեր ապաւէնը դուք էք, սիրեցէք ձեր մայրենի լեզուն»։

Ապա երբ Քալանթարը և ես կամեցանք իմանալ, թէ ի՛նչ յոյսեր կան դպրոցական ծրագրի, ժամական խորհուրդների, առաջնորդական ընտրութեան ձևի մասին, Վեհափառը այն կարծիքը յայտնեց, թէ յոյս կայ, որ այդ առկախ մնացած խնդիրները գոհացուցիչ ընթացք ստանան։ Կառավարչական բարձր շրջաններում տրամադրութիւն կայ գոհացումն տալ մեր արդար և իրաւացի պահանջներին և պահպանել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր հեղինակութիւնը հայ ժողովրդի մէջ։ Ինքը Վեհափառն ևս հաւաստիացումներ է տուել, որ իր օրով օրինապահութեան դէմ զանցառութիւններ երբէք չեն լինի.

Ի վերջոյ խօսակցութիւնը դարձաւ հոկտեմբերի 13-ին Էջմիածնում տօնվելիք հանդէսի մասին, որին Վեհափառը որոշել է, ազգային տօնի բնաւորութիւն տալու համար, կատարել Էջմիածնում և յաւերժացնել այն՝ մի գեղեցիկ ակտով, որպիսին մենք համարում ենք դպրոցական ընդհանուր ֆօնդի հիմնաւորութիւնը։ Յոյս յայտնեցինք, որ հայ ժողովուրդը արձագանք կը տայ Էջմիածնի այդ հրաւէրին, քանի որ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ *)

—o—

ՆԵՐԿԱՆ

—

ԿՐԹԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԸ

դ) *Գործնական կրթութիւն.*— Արժէ անգամ մըն ալ կրկնել, թէ դպրոցը կեանքի համար պէտք է պատրաստէ մանուկը։ Մեր հայրենիքը ճարտարարուեստի երկիր մը չէ. այդ ուղղութեամբ դեռ շատ ետ մնացած ենք քաղաքակիրթ երկիրներէն. սակայն մայր բնութիւնը հարուստ հող մը պարգևած է մեզ, առատ ջուրով և բազմազան բուսականութեամբ։ Երկրագործութեան ու գիւղատնտեսութեան սքանչելի պատեհութիւններ կան այս երկրին մէջ։ Ժողովուրդը, գէթ ժողովուրդի հոծ զանգուածը, մարդավայել ապրուստի միակ ապաւէն մը ունի՝ երկրագործութիւնը։

Այսօր ճամբորդ մը մեր երկրին մէկ ծայրէն միւսը պիտի տեսնէ, որ հայ գիւղացին կը գործածէ նոյն խոփն ու գութանը, նոյն մաճն ու արօրը, զոր մեր նախնիները կը գործածէին հարիւրաւոր տարիներ առաջ։ Եւրոպայի և Ամերիկայի մէջ երկրագործութիւնն ու գիւղատնտեսութիւնը հսկայաքայլ յառաջդիմած են, գիւղացիին վիճակը անհամեմատ բարձր ու նախանձելի է, քան իր դասակարգին պատկանող այն անհատը, որ ճարտարարուեստի կեդրոններուն մէջ գործաւոր դարձած է։ Ամերիկայի մէջ աղքատ գիւղացի չկայ։ Օր մը չլսեցինք, որ ան պանդխտութեան դիմէր։ Օր մը չիմացանք, որ ան սովի մատնուէր և հանգանակութիւններ կատարուէին անոր օգնելու համար։ Ընդհակառակը կը վայելէ քաղաքակրթութեան բոլոր բարիքները և իր դուստրն ու զաւակը աւելի դիւրութեամբ համալսարան կը ղրկէ, քան քաղաքացին։

Պիտի առարկուի, գիտեմ, թէ փոխադրութեան միջոցները այնքան նուազ, այնքան աղքատ են մեր երկրին մէջ, որ գիւղատնտեսութեան զարգացման շնորհիւ երկրագործական արտադրութեանց յաւելումը շատ նուազ չափով մը պիտի կարենայ բարձրացնել գիւղացիի տնտեսական վիճակը։

Բայց ընդունինք թէ կը բարձրացնէ։ Եւ եթէ Միացեալ Ընկերութիւնը կը պնդէ, թէ պէտք է գիւղատնտեսութիւն տարածել մեր երկրին մէջ, ըսել չի ուզեր՝ մէկ օրէն միւսը մեր դաշտերը Քալիֆորնիա և Եգիպտոս վերածել, երկրագործական բարձրագոյն մեթոդներ մտցնել հոն, մեքենաներ ղրկել։ Ո՛չ։ Եւ ո՛չ ալ երկրագործական բարձրագոյն վարժարաններ հաստատելով՝ զարգացած երկրագործներ պատրաստել։ Բնաւ երբէք։ Եւ արդէն երկրագործական համալսարաններէ շրջանաւարտները չեն, որ կը կազմեն ո՛և է բարձրագոյն քաղաքակրթութեան անգամ հասած երկրի գիւղացիները, այլ պարզ մարդիկ, նախակրթութիւն, կամ նուազ կրթութիւն ստացած մարդիկ։

Միացեալի վարժարաններու աշակերտները՝ ամբողջութեամբ՝ գրեթէ գիւղացիներ են, և անոնք վաղը գործ պիտի ունենան հողի հետ, արտի հետ, դաշտի հետ, բոյսի հետ։ Ուրեմն առաջին օրէն, որ տղան վարժարան կը մտնէ, այդ օրէն պէտք է ստանայ այն ծանօթութիւնները, այն գիտելիքները, որոնց վաղը անհրաժեշտօրէն պէտք պիտի ունենայ։ Պէտք է որ ան իր հօրմէն որոշ աստիճան մը աւելի բարձր հասկացողութիւն ունենայ հողամշակութեան մասին։ Եթէ իր հայրը տասը կը շահէր, ինքը պէտք է քսանը շահի, որպէս զի յաջորդ սերունդը կարողանայ պատրաստ գտնուիլ, երբ երկաթուղիները սկսին սուրալ մեր երկրին մէկ ծայրէն միւսը։ Վայ այն օրը մեզի, եթէ անպատրաստ գտնուեցանք. քաղաքակրթութեան հոսանքը պիտի գայ մեզ գլէ ու տանի։

Պէտք է որ գիւղացի տղան սիրէ իր հայրենի հողը, փարի անոր և մի անգամ ընդ միշտ ըմբռնէ, թէ ինքը նոյնքան բարձր անհատականութիւն մըն է, և նոյնքան մեծ ու կարևոր ծառայութիւն մը կը մատուցանէ ընկերութեան, որքան քարոզիչը, խմբագիրը, փաստաբանը, բժիշկը, ուսուցիչը, դատաւորը, վաճառականը և ուրիշ ամեն օգտակար ոք։ Այն ատեն գիւղացիին տղան մայրաքաղաքի ու մեծ քաղաքներու փողոցները չի թափառիր «բարեբար» մը գտնելու և կամ խանութէ-խանութ մուրալու, որպէս զի «բարձր զարգացում» ձեռք բերէ, մինչ անդին իրական բարձր զարգացումը հոն հայրենի հողին տակը կը սպասէ իրեն...

Միացեալի նախակրթական գիւղատնտեսական դասընթացքները և դպրոցներուն կից մշակութեան պարտէզները փոքր բաներ են, պարզ բաներ են, սակայն այդ նախնական պարզ ու փոքր բաներն են, որ պիտի զարգանան, պիտի մեծնան և իրենց հետ զարգացնեն, մեծցնեն ու կատարելագործեն ժողովուրդը։

ե) *Քաղաքակրթութեան տարածումը.*— Միացեալը իր վարժարաններով քաղաքակրթութեան ռահվիրան կը հանդիսանայ գաւառին մէջ։ Ամառնային վարժարաններ, գիշերային դասեր և ընդհանուր դասախօսութիւններ թէ ազգային և թէ պետական լեզուներով կոչուած են բարերար ու փրկարար դեր մը կատարել երկրին մէջ։ Այս ձեռնարկները այսօր վտիտ են, վաղը կրնան զարգանալ ու տարածուիլ։ Ցոռետես ըլլալու տեղի չկայ։

Երկրի զանազան ցեղերը, զանազան տարրերը իրարու ծանօթացնել, իրարու մօտեցնել ամենաազնիւ պարտականութիւնն է զոր Միացեալ Ընկերութիւնը ստանձնած է։ Ոչ միայն վարժարաններու մէջ մեծ ուժ կը տրուի պետական լեզուին, այլ և դպրոցներուն դուռները լայնօրէն բացուած են ամենուն առջև։ Գիւղատնտեսական ոև է ձեռնարկ՝ որ կը նպաստէ երկրին բարգաւաճման ու հարստացման, միայն մէկ ցեղի համար չէ. ամենքը անխտիր կերպով կօգտուին անկէ։ Եւ այս փոխադարձ օգտակարութեան ու օգնութեան ոգին զօրաւոր կերպով կը միացնէ եղբայրութեան, համերաշխութեան և դրացիութեան նուիրական կապերը։ Ամեն անոնք, որ երկրի քաղաքակրթութեան ու զարգացման նուիրուած են՝ պէտք չէ որ անտես ընեն համերաշխութեան պայմանը։ Երբ մէկը կը մնայ միւսէն, դժբաղդութեան նոր դուռ մը կը բացուի ամբողջութեան համար։ Քիչ մը աւելի զոհողութիւն ու անձնուիրութիւն ստանձնենք հիմա, ապագային վստահ եմ, թէ ետ պիտի ստանանք մեր աշխատութեանց վարձքը, ու նոր ցաւեր ու դաւեր չպիտի գան խանգարելու մեր խաղաղ կեանքը։

Յովհ. Յակոբեան

(Վերջը միւս անգամ)

*) Տես «Մշակ» № 135.

միայն Էջմիածնին է պատկանում դպրոցական ընդհանուր ֆոնդի ստեղծումը և պահպանութիւնը; ապա խոստացանք, որ «Մշակը» իր կողմից ամէն ջանք գործ կը դնի նպաստել այդ գաղափարի իրագործման։

— Շատ բարի գործ կատարած կը լինէք,—ասաց Վեհափառը։ — Երբ մամուլը աջակցէ, գործը աջողված կարելի է համարել։ Ես կաշխատեմ, որ տօնախմբութիւնը կատարվի փառաւոր և արդիւնաւէտ։

Մենք հրաժեշտ առանք հաճելի տպաւորութեան ներքոյ։ Հ. Առաքելեան

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

—

Յունիսի 22-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Վեհափառին ներկայացան Թիֆլիսաբնակ հայ-կաթօլիկների 5 ներկայացուցիչները։

—

Այսօր Վեհափառը իր շքախմբի ուղեկցութեամբ կը մեկնէ դիտելու Ներսիսեան դպրոցի նոր շէնութիւնը։

—

Երէկ երեկոյեան Վեհափառը այցելեց Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան շէնութիւնը և Քամոյեան եկեղեցին։

—

Երէկ առաւօտեան Վեհափառին ներկայացաւ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձական կազմը։

—

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ներկայացան՝ Թեմական տեսուչ Յ. Տէր-Միրաքեանը, որը մատուցեց զեկուցագիր իր իրաւասութեան ներքոյ գտնվող դպրոցների վիճակի մասին, փոխադարձ վարկի ընկերութեան կառավարիչ Պասրով, Սղնախի և Ցխինվալի գործակալներ Սուքիասեան և Խախանեան, Աստրախանի կօնսիստորիայի անդամ Սեդրակ ք. Աղաբալեան, Յովհաննեան օրիորդաց ուսումնարանի ուսուցչ. կազմը, Գայիանեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը, Ներսիսեան դպրոցի ուսուցչական կազմը, Հայոց Հրատարակչական Ընկերութեան վարչութիւնը և խմբագրական մասնաժողովը, կուսանաց վանքի կոյսերը՝ մայրապետ Թայիրեանի առաջնորդութեամբ, Հայուհեաց Բ. Ը. կողմից տ. տ. Հ. Մարտիրոսեան, Յովհաննիսեան և Սոլովիէվա։

—

Այսօր ժամը $10^{1}/_{2}$-ին Թիֆլիսի եկեղեցիների բոլոր աւագ քահանաները հրաւիրված են ուղեկցելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին դէպի տաճարը։

—

Նախորդ օրը երեկոյեան, ինչպէս հաղորդել էինք, Վեհափառին ներկայացել էին ի մէջ այլոց Կարգադիր Մասնաժողովի անդամները, որոնցից երդւ.-հաւատարմատար պ. Յովսէփ Ղորղանեան դիմել է Վեհափառին հետևեալ խօսքերով.

«Ձերդ Վեհափառութիւն, Սրբազնագոյն Կաթողիկոս.

«Բաղդ ունենալով ողջունելու Ձերդ Սրբութեան մուտքը Թիֆլիս, մենք՝ Կարգադիր Մասնաժողովի անդամներս՝ ողջունում ենք յանձին Ձեր՝ ամբողջ հայութիւնը. մենք ողջունում ենք համազգային այն վեհագոյն գաղափարը, որի մարմնացումն այս րոպէիս մենք տեսնում ենք Ձեր, Սրբազնագոյն Կաթողիկոս, անձի մէջ։ Հայոց հայրապետները և հայ ժողովուրդը միշտ կազմել են մի ամբողջութիւն. այդ ամբողջութեան մէջն է եղել հայրապետների ժողովրդական փառքը ու հմայքը, այդ ամբողջութեան մէջն է և ժողովրդի բարոյական ոյժը ու կորովը... Եւ քանի որ երկրագնդիս վրա կենդանի կը մնայ գէթ մի հատիկ հայ—նրա սիրտը միշտ արագ կը բաբախէ հայոց վարդապետների համար, իսկ հայոց հայրապետները՝ ոգեորված ազգի անհուն սիրուց՝ լսելի կը դարձնեն ամենուրեք հայկական սրտի նոյն իսկ ամենաթեթև բաբախումները։ Ուրեմն թող կեցցեն հայոց հայրապետները, թող կեցցէ Գէորգ V-դը, որը այս րոպէիս մարմնացնում է մեր ամենանուիրական զգացումները»։

Վեհափառ Կաթողիկոսի պատասխանը

«Ես շատ զգացված եմ ձեր ողջոյնից. շնորհակալ եմ։ Ինձ վրա դրվում է շատ մեծ լուծ, որի ծանրութիւնը մենակ ես տանել չեմ կարող, առանց ձեր, ժողովրդի աջակցութեան։ Կարող եմ բացարձակօրէն մի բան ասել, որ իմ օրօք մի մազաչափ անգամ վնաս չեմ բերի ազգիս, այլ աւելի շուտ կը զոհեմ իմ անձս հայրենիքիս բարօրութեան համար»։

ՎԵՀԸ «ՀԱՆՔԱՅԻՆ-ՋՐԵՐ» ԿԱՅԱՐԱՆՈՒՄ

—

Պեատիգորսկ, 20 յունիսի

Այսօր առաւօտեան ժամը 10-ից եկեղեցու զանգակների տօնական ղօղանջիւնը կոչ է անում հայ հասարակութեան շտապել «Հանքային Ջրեր» կայարան՝ Վեհին դիմաւորելու. նոյնը կրկնվեց երեկոյեան ժամը 6-ին։ Հետաքրքիր հասարակութիւնը գալստեան ժամը տեղեկանալով շտապում էր խումբ խումբ դէպի յիշեալ կայարանը։

Նախօրօք ընտրված յանձնախումբը և ընտրված ներկայացուցիչները, ծխական դպրոցի հոգաբարձական և ուսուցչական կազմերը, Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղական ճիւղի վարչութիւնը, Հայ Կանանց Բ. Ընկ. վարչութիւնը և բազմաթիւ երկսեռ ժողովուրդ սպասում էին Վեհին։ Կանգնեց գնացքը, ներկայացուցիչները աղ ու հացով մտան ներս և բարի գալուստ մաղթելով արժանացան օրհնութեան։ Գիշերվայ ժամը 12-ից 20 րոպէ անց գալով՝ մօտ 12-ից 50 րոպէ անց զգացված կեցցէներով հեռացաւ Վեհի գնացքը։

Մել. Մարգարեան

ՎԵՀԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ ԳԱՆՁԱԿ

—

Գանձակ, 21 յունիսի

Այսօր, դեռ վաղ առաւօտից, ս. Յովհաննէս աւագ եկեղեցու զանգակների ղօղանջիւնը Գանձակի հասարակութեանը աւետում էր Վեհափառ Հայրապետի մօտալուտ գալուստը։

Անանիա սրբազանը հեռագրել էր, որ Վեհը Գանձակ կը հասնի ժամը 10-ին և 23 ր., այդ պատճառով և մեծ թւով գանձակեցիներ, զանազան դասակարգի և սեռի, ինչպէս նաև Գանձակի ոստիկանապետը և այլ պաշտօնական անձինք աճապարել էին կայարան։

Ժամը ճիշդ 12-ին (ուշացել էր մի ժամ 38 ր.) գնացքը կանգ առաւ կայարանում. սալօն-վագօն բարձրացաւ Թիֆլիսի թեմի ժամանակաւոր կառավարիչ Եփրեմ եպիսկոպոսը, որ Վեհին դիմաւորելու համար նախընթաց օրը, ամսիս 20-ին, կօնսիստօրիայի անդամ Յովհ. ա.ք. Մարտիրոսեանի հետ եկել էր Գանձակ, և Գանձակի փոխանորդ Լևոն վարդապետը. կեցցէների ձայներով դուրս գալով վագօնից՝ Վեհը պլատֆորմում երկուստեք շարքով կանգնած Գանձակի բոլոր քահանաների ուղեկցութեամբ անցաւ արքայական սենեակը և բազմեց բազկաթոռի վրա։

Ապա Գանձակի հայ հասարակութեան կողմից վաճառական Վահան Բալխեանցը Արամ Պալլեանի հետ աղ ու հաց ներկայացնելով մի քանի խօսքով բարի գալուստ մաղթեց Վեհին, ցանկանալով երկար տարիներով կեանք յօգուտ ազգի և եկեղեցու. Վեհը կտրելով հացից և շնորհակալութիւն յայտնելով օրհնեց Գանձակի հայ հասարակութեան, բարեմաղթելով որ հաւատարիմ և արժանաւոր քաղաքացիներ հանդիսանան սիրելով ազգութիւնը, Էջմիածինը և դպրոցը։

Դրանից յետոյ Եփրեմ եպիսկոպոսը մի հակիրճ, բայց ազդու ճառով Գանձակի իր հօտի կողմից շնորհաւորեց Վեհի գալուստը, բարեմաղթելով ոյժ և կարողութիւն այդ մեծ ու ծանր կոչման մէջ։ Այնուհետև հոգևորականութիւնը և ներկայ եղող բոլոր գանձակեցիները մեկ մեկ մօտենալով համբուրեցին Վեհի աջը՝ ստանալով Նրա օրհնութիւնը։

10 րոպէ մնալուց յետոյ՝ Վեհը դուրս գալով սենեակից կեցցէների տարափի տակ բարձրացաւ սալօն-վագօն, ուր և մատուցին սուրճ։

Ժողովուրդը, խռնված՝ պլատֆորմում, Վեհին աջողութիւն էր մաղթում իր այդ մեծ կոչման մէջ։

Ժամը 12-ից 20 ր. անց գնացքը ուղևորվեց Թիֆլիս, տանելով իր հետ կեցցէների գոչումներով Վեհափառ Հայրապետին. Վեհը այդ ցոյցերին խաչակնքելով էր պատասխանում։

Վեհին ուղեկցում էին բացի իր շքախմբից՝ և Ներսէս ու Անանիա արքեպիսկոպոսները, Եփրեմ եպիսկոպոսը, Գանձակի փոխանորդ Լևոն վարդապետը և գանձակեցիներից շատերը։

Ընդհանուր ուրախութիւն էր այսօր գանձակեցիների համար։

Գարեգին ք. Թումանեան

ԳԷՈՐԳ ԴՕԴՕԽԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Մեծ հաճոյքով և ներքին քաղցր գոհունակութեամբ կարդացինք Սիմֆերոպոլի հայ հասարակութեան որոշումը Գէորգ Դօդօխեանի յիշատակը յաւերժացնելու խնդրի մասին («Մշակ» № 131)։

Մենք չէինք կասկածում, որ Ղրիմի հայութեան ազգային գիտակցութիւնը չի թոյլ տայ մոռացութեան տալ իր արժանաւոր հայրենակցի յիշատակը, և այսօր ուրախ ենք յայտնելու, որ մեր առաջարկը «Որբանոցին» երգչի անունը անմահացնելու մասին («Մշակ» № 69) չը մնաց ձայն բարբառոյ յանապատի։

Նուիրելով այն ժամանակ մեր տեսութիւնը Դօդօխեանի հասարակական գործունէութեան Սիմֆերոպոլում և նրա թողած անտիպ ոտանաւորների ժողովածուին, որը առ այժմ մտադիր ենք մաս-մաս հրատարակել պարբերական մամուլի միջոցով, մենք ի վերջում բանաստեղծի անունը գալոց սերունդների յիշողութեան մէջ անմեռ պահելու համար հետևեալ առաջարկն էինք արել, որի վրա պնդում ենք և այժմ։

Դա է՝ ա) Դօդօխեանի գերեզմանը զարդարել մի վայելուչ յուշարձանով. բ) Սիմֆերոպոլի հայոց դպրոցում մշտապէս Նրա անուան մի կամ երկու թոշակառու աշակերտ պահել. գ) բանաստեղծի պատկերը կախել դպրոցի հանդիսարանում և գրական հանդէսների ժամանակ ծանօթացնել աշակերտներին Դօդօխեանի բանաստեղծութեան և հասարակական գործունէութեան հետ և դ) հրատարակել Նրա անտիպ մնացած երկերը, որը մենք սիրով յանձն ենք առնում կատարել, ինչպէս յայտնել էինք մեր նախընթաց յօդուածում։

Այժմ Սիմֆերոպոլի ընդհանուր ծխական ժողովը, ինչպէս երևում է «Մշակի» № 131-ում տպագրված արձանագրութիւնից նախագահ Մ. Զաչցեվի ստորագրութեամբ, աչքի առաջ ունենալով, որ Դօդօխեանի անուան հետ կապված որոշումները ունեն ընդհանուր ազգային և ոչ միայն տեղական նշանակութիւն, դիմում է հայ ձեռնհաս և մասնագէտ անձանց աջակցութեան՝ յուշարձանի վայելուչ և պատշաճաւոր ձևը որոշելու համար։

Մենք չենք երկբայում, որ այդ խիստ համակրելի և ամէն հայի սրտին նուիրական խնդրում մեր յայտնի գեղարուեստագէտները (Բաշինջաղեան, Ֆէթվաճեան, Յակոբեան, Թադէոսեան և այլք) չեն զլանայ իրանց մասնագիտական աջակցութիւնը ցոյց տալ Դօդօխեանի յուշարձանի բնոյթը և պատշաճ ձևը որոշելու համար։

Սիմֆերոպոլի հանգստարանը ունի շատ փարթամ և թանգագին յուշարձաններ, որոնց վրա արձանագրված ոսկեզօծ տառերը ժամանակին կը սրբվեն և կոչնչանան. նրանց հետ կանհետանայ և մարմարէ քարերի տակ թաղված հանգուցեալների յիշատակը...։

Բայց «Որբանոցի» երգչի արձանը կը մնայ միշտ կանգուն և կայուն, քանի կայ հայ լեզուն և գրականութիւնը։ Մեռած չէ այն ժողովուրդը, որ գիտէ գնահատել իր արժանաւոր զաւակների յիշատակը։

Յ. Սպենդիար

ԽՈՐՏԱԿՎԱԾ ՈՅԺԵՐԸ

I

Համերաշխութեամբ փոքր բաները մեծանում են, դժտութեամբ՝ մեծերը կործանվում։

Անհատն ու միջավայրը սերտօրէն կապված են իրար հետ և զարգացմամբ ազդում են իրար փոխադարձաբար։

Եթէ միջավայրը զարգացած է, քաղաքակիրթ և բարոյապէս բարձր է, ապա նրա մէջ ծնվող անհատի հոգուն դրօշմված կը լինի միջավայրի բարեբար ազդեցութեան կնիքը։ Այդպիսի ցանկալի միջավայրը, հասարակութիւնը, կը տայ ազնիւ, ինքնաճանաչ, ողջախոհ քաղաքացի անհատներ, որոնք իրանց գործունէութեամբ պատիւ և արդիւնք կը հասցնեն արժանաւոր միջավայրին՝ զարկ տալով նրա դրութեան էլ աւելի զարգացման և բարգաւաճման։

Այսպէս է բարեկեցիկ հասարակութիւնը։ Բայց կան և նեխված միջավայրեր, հասարակութիւններ, որոնք իրանց խորտակիչ ու կաշկանդող կապերով մեռցնում, հոգեկան ամուլութեան, կորստի են դատապարտում անհատներին։

Այս կարգի միջավայրի փրկիչները լինում են ուժեղ անհատները, որոնք գերբնական թափով ցնցել են կարողանում նեխված հասարակական օրգանիզմը և թօթափում նրա հեղձուցիչ այլանդակութիւնները։ Եւ այդպիսով՝ հասարակութիւնն ընկնում է վերածնման, զարգացման ուղին։

Բայց ուժեղ անհատները շատ չեն և յաճախ չեն երևան գալիս։ Բազմաթիւ հասարակութիւններ քայքայվում են, առանց երբեք զգալու իրանց կորուստը։ Այդպիսի հասարակութիւններն իրանց մէջ գործող ոյժերին հետզհետէ մանրացնում են, կլանում, մինչև ուժեղ անհատների, մեծ ցնցումների պահը։

Այդպիսի մի հասարակութիւն ենք և մենք՝ քայքայվող, կորստի ոլորտներում խարխափող։ Այդպէս է հայ գաւառը։

Տարօրինակ, դժբաղդ գաւառ. մի տեղ նա հեւում է տգիտութեան խաւարից հիւծված, այլ տեղ՝ ուռճացած է սին հաւակնութիւններով, որ վաղուց է բռնել քաղաքակրթութեան և կատարելագործման ուղին։ Եւ ամենուրեք հոգեկան կեանքից զուրկ, վեհ ձգտումներից ազատ մի հասարակութիւն է այդ, որ մանրացնում, կլանում է բարի, հասարակական գործերին նուիրված անհատներին, իր ընտիր զաւակներին։

Հայ գաւառում գործողը, հայ գիւղական ուսուցիչն է դա, ամէն քայլափոխում լքված՝ յիշում է V դարը, երբ լուսամիտ, յունական կրթութիւն ստացած վարդապետներին խաւարամիտները քարկոծում էին և «փաթաղիկէս» կանչում...

Քարկոծում է հայ գաւառն և այսօր։ Բայց էլ աւելի ցաւալին այս թմրած, խարխուլ միջավայրի ազդեցութիւնն է իր գործիչ-անհատների, ուսուցիչների վրա, ազդեցութիւն, որ կործանարար է ըստ ամենայնի և ընդհանրապէս, և գիւղական ուսուցչի նըկատմամբ՝ մանաւանդ։

II

Ոչ թէ դպրոցի համար, այլ՝ կեանքի։

Հայ գիւղական ուսուցիչը, որ կեանք է նետվում միայն և միայն անձնուիրաբար և կրթութիւն, լուսաւորութիւն տարածելու նպատակով՝ տարիներ շարունակ ապրում է հեղձուցիչ միջավայրում և այդպիսով ենթարկվում գաւառի զօրեղ, կործանարար ազդեցութեան։

Պարզ է, որ այսպիսի հանգամանքներում ուսուցչի կողմից լինելու է հակազդեցութիւն։ Այլապէս, նրա անհատը կը ձուլվի, կը մեռնի և նա կը կորչի որպէս անհատ, որպէս անկախ ինքնուրոյնութիւն։ Յարգելով՝ մի կողմ թողնենք հայ ուսուցչի կատարած պատկառելի գործը, քննենք նրան որպէս որոշ միջավայրի (մեր իրականութեան) մէջ գործող անհատի։

Ամէն մի հասարակական գործիչ-անհատ պիտի լինի կազմակերպված, կատարեալ և անկաշկանդ բնաւորութեան տէր։ Ինքնուրոյնութիւնը լինելու է մարդու էական յատկանիշը գործելիս, անփոփոխ, անյարեւլի, անյարմարելի այս կամ այն միջավայրերին։ Այս կերպ միայն այդ գործիչը, որպէս անհատ, կարող կը լինի օգտաւէտ լինել ըստ ցանկալոյն և կերպարանափոխել հասարակական ոգին, առանց անկման։

Այլապէս, յարմարվելով իր յողդողդ բընաւորութեամբ ամէն միջավայրի, ամէն եղանակի՝ այդ գործիչը թէև մի բան կանի, բայց և կը ձուլվի նոյն պայմանների ու միջավայրի հետ, որը բարեփոխելու կոչումն ունէր։

Արդ՝ եթէ այս պահանջներով մօտենանք հայ գաւառական ուսուցչին որպէս անհատի, կատարեալ հիասթափութեան կը դատապարտվենք։

Ընդունելի են բացառութիւնները։

Մեր գաւառական ուսուցչութեան մեծագոյն տոկոսը զուրկ է անհատական ինքնուրոյնութիւնից. յարմարվող, ամէն պորտաբոյծ հոգաբարձուի առջև գլուխ խոնարհող, միջավայրի հետ ձուլվող ուսուցիչների լէգէօններ շատ ունենք մենք այժմ, և նրանց գոյութիւնն ունի իր ուրոյն պատճառները։

Այդ ուսուցչութիւնը, առաւելապէս, պատրաստվում է մեր թեմական դպրոցներում, ուր, ինչպէս ժամանակակից այլ կրթական հիմնարկութեանց մէջ, ուսանողներին չեն պատրաստում կեանքի համար։

Ժամանակակից դպրոցի խոշոր թերութիւնն է այս, որ այսօր խոստովանում են ամենքը, որոնք գիտակցել գիտեն օրվայ չարիքները։

Մինչև աւարտելը սաները զգում են և գիտակցում՝ անգիր անել դասերը, կրկնել այն ամենը, որ եթերի տատանման միջոցով իրանց ականջի թմբկաթաղանթին է հասել ուսուցչի բերանից։

Դեռ դպրոցական սեղանին՝ նրանք զուրկ են ինքնուրոյնութիւնից, թոյլ, շատ թոյլ են որպէս անհատներ և, մանաւանդ, ապագայ հասարակութեան արժանաւոր անդամներ։

Այդպէս անպատրաստ, սովորելուն ընտելացած և անկազմակերպ ու թոյլ բնաւորութեամբ «անհատներն» են, որ կեանք են նետւում գործելու։ Թէև, կրկնելի է, այնքան անպատրաստ են, այնչափ թոյլ...

Այս թոյլ անհատներն են, որ գալիս են բախվելու մեր ապառաժի պէս կարծր, գիշերի պէս խաւար, ճիրանի պէս անողորմ գաւառի հետ։ Եւ պարզ է, նրանց ինքնուրոյն անհատականութիւնը, եթէ ժառանգել են այդ դպրոցից, տարիների ընթացքում կորչում է, կեանքը՝ խորտակվում։

Դ ի լ ի ջ ա ն Աւ. Կոծինեան

(Վերջը միւս անգամ)

ՑԱՒԱԼԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆ

—

«Մշակի» № 115-ում Ս. Գարագաշը նըկարագրում է մի դէպք Բագուի հայ ընտանեկան կեանքից։

Շատ տխուր խորհրդածութիւններ է առաջ բերում այդ կարճ, բայց բազմաբովանդակ պատմութիւնը։ Հայ ընտանեկան կեանքը անբարոյականացել և թունաւորվել է ոչ միայն Բագւում, այլ և միւս փոքր ի շատէ նշանաւոր քաղաքներում և նոյնիսկ գիւղերում։ Ամուսնալուծութիւնները աւելի և աւելի են շատանում. օրինական ամուսնութիւնների թիւը շարունակ պակասում է. ամուրի տղամարդկանց և կանանց թիւը շարունակ մեծանում. անբարոյականութիւնը աւելի և աւելի անպատկառ կերպարանք է ստանում. ամօթն ու ամօթխածութիւնը անյայտանում են. պատիւ ու պատկառանք դէպի ծնողներն և ծերերն առ հասարակ չէ մնացել. ամէն մարդ զանգատվում է. բոլորն էլ զգում են, որ դա անբնական մի դրութիւն է և պէտք աշխատել դրա առաջն առնել։ Բայց ինչպէս։ Ահա այն գորդեան հանգոյցը, որ չեն կարողանում լուծել։

Շատերը կարծում են, որ այդ տխուր երևոյթի պատճառը կրթութեան պակասութիւնն է, և եթէ կրթութիւնը ուղիղ հիմքերի վրա դրվի և ընդհանրանայ, այն ժամանակ ժողովրդի բարոյական մակերևոյթը կը բարձրանայ։

Սակայն Ս. Գարագաշը յիշեալ յօդուածի մէջ ասում է, որ դրանք «ոչ կրթված են, ոչ կիսակիրթ և ոչ էլ տգէտ»։ Հետևապէս հայ ընտանեկան կեանքի անբարոյականանալու պատճառը ոչ աւելորդ կրթութիւնն է, ոչ կիսակիրթ լինելը և ոչ էլ տգիտութիւնը։ Եւ բացի դրանից՝ եթէ մենք լուրջ ուշադրութիւն դարձնելու լինենք կրթված դասակարգի, բարձրագոյն կրթութիւն ունեցողների և հասարակական շրջանների մէջ ուրիշներից աւելի բարձր դիրք ունեցողների վրա, կը տեսնենք, որ դրանց բարոյական մակերևոյթը բոլորովին բարձր չէ աւելի տգէտ, աւելի ցած դասակարգի մակերևոյթից։ Ընդհակառակն։

Ո՞րտեղ կարելի է տեսնել ամենից շատ ամուսնաթողներ, ամենից շատ անպսակ կենակցութիւններ, ամենից շատ սիրահարութեան զոհեր։ Չէ՞ որ հէնց այդ «կրթվածների» բարձր հասարակութեան շրջանում։

Ուրեմն կրթութեան աստիճանը այս դէպքում առանձին նշանակութիւն չունի։ Չարութեան արմատը այլուր պէտք է որոնել։

Վաղուց է, որ մենք սկսել ենք մի առանձին հետաքրքրութիւն ցոյց տալ դէպի այն ամենը, ինչ որ օտար է, եւրոպական է։ Մանաւանդ վերջին տասնամեակներում մեր երիտասարդութեան փոքր ի շատէ կրթված մասը սկսել է ենթարկվել այդ կողմից եկող հոսանքներին։ Բայց եւրոպական երկիրներից ամենից աւելի մեր կրթվածների վրա ազդեցութիւն ունեցողը եղել է Ֆրանսիան։ Մեր հասարակ գիւղացին անգամ գիտէ Ֆրանգստան անունը։

Եւ հէնց այդ Ֆրանսիան է, որ մի կողմից հանդիսանում է ֆրանսիական ախտի հայրենիք, իսկ միւս կողմից անկրօնութեան որրան։ Եւ մի՞թէ դա լոկ մի պատահական զուգադիպութիւն է։ Եւրոպական բոլոր երկիրներից միայն Ֆրանսիան է, որ ամէն տեսակ օրէնքներով և տուգանքներով աշխատում է անբարոյականութեան պատճառով ժողովրդի օրէ-ցօր պակասելու առաջն առնել, և միայն Ֆրանսիան է, որ դպրոցական բոլոր դասագրքերից ջնջել է «Աստուած» բառը։

Թէ անկրօնութեան և թէ անբարոյականութեան հոսանքներն այդ երկրում առանձին զարկ ստացան մեծ յեղափոխութեան օրերում, մօտաւորապէս 120 տարի սրանից առաջ, և դրանից յետոյ այդ հոսանքները շարունակ զարգացել և առաջ են գնացել։

Ինչպէս արդէն ասացինք, այդ երկիրն է ամենից շատ ազդեցութիւն գործել մեր երիտասարդների վրա. արտասահման գնացող ու հնարաւորութիւն ունեցողների գոնէ 90% անպայման դիմել է դէպի Պարիզ։ Պարիզը նրանց համար երկրային երջանկութեան դրախտն է եղել։ Բայց, ախ, այդ դրախտից նրանք իրանց հետ ի մէջ այլոց բերել են և իրանց շուրջը եռանդով տարածել նաև անկրօնութիւն։

Մեր հայերիս մէջ այսօր ընդհանուր համոզում է տարածվել, որ կրօնին հաւատացողը դեռ տգէտ է, զարգացած չէ, երկիր չէ տեսել, խելօք մարդկանց չէ հանդիպել և այլն։ Այսօր ոչ միայն ուսումնականները, այլ մեր վաճառականները, «դուքանչիներն» անգամ արհամարհական մի ժպիտ են ցոյց տալիս, երբ տեսնում են դեռ ևս դէպի Աստուած հաւատք ունեցող մի մարդ։ Եւ շատ ժամանակ չէ անցել այն օրից, երբ մեր թերթերի մէջ անգամ ձայներ բարձրացան, որ եկեղեցին իր դերն արդէն կատարել վերջացրել է և այսուհետև եկեղեցիները պիտի ծառայեն ժողովրդական ժողովների, միտինգների համար։

Վերջին տասնամեակներում քաղաքների և գիւղերի մէջ եռանդուն ագիտացիա է մղվել ընդդէմ կրօնի և կրօնականների։ Ազատութիւն, կատարեալ ազատութիւն մըտքի, խօսքի, գործի, վարքի. արհամարհանք դէպի կրօն, հոգևորականներ, ծնողներ, ծերեր և դէպի դրանց «փտած» գաղափարները—ահա այն սերմերը, որ սերմվել և սերմվում են և հազարապատիկ պտուղ բերում։ Մի՞թէ գաղտնիք է, որ մի կարգ մարդիկ նոյն իսկ աշխատում են յանուն ազատութեան վերացնել ամուսնութիւնը, տարածել «ազատ սիրոյ» գաղափարը, և առաջարկում են, որ կառավարութիւնը լինի բոլոր ծնված երեխաների տէրը, կըրթողը, մեծացնողը, որ այդ երեխաները հայր, մայր չը ճանաչեն...

Եւ յետոյ զարմանում ենք, որ այս տեսակ սերմեր առաջ են բերում անբարոյականութիւն, քայքայում և թունաւորում են ընտանեկան կեանքը...

Ոչ, այստեղ զարմանալու ոչինչ չը կայ։ Կրօն և բարոյականութիւն, կրօն և ընտանեկան սրբութիւն, կրօն և յարգանք դէպի մեծերը, ծնողները սերտ կերպով կապված են միմեանց հետ։ Խլեցէք ժողովրդից աստուածպաշտութիւնը, կրօնական զգացումները, և դուք կը տեսնէք, որ ոչ բարոյականութիւն է մնացել և ոչ ուրիշ մի որևէ բարի բան։

Իսկ եթէ կամենում էք ժողովրդի մէջ տեսնել բարոյականութիւն, ժուժկալութիւն, յարգանք դէպի մեծերը, հեզութիւն, խոնարհութիւն և այլ առաքինութիւններ, այն ժամանակ աշխատեցէք զարգացնել բարեպաշտութիւնը, սէր դէպի Աստուած և դէպի Աստուծոյ խօսքը։

Որովհետև կրօն չունեցող մարդը միայն երկոտանի մի կենդանի է դառնում, զուտ անասնական և նոյն իսկ գազանային բնատրնկումներով օժտված, իսկ կրթված կատուն անգամ մուկ տեսնելուց անտարբեր մնալ չէ կարողանում, անպատճառ վրա է յարձակվում... Մ. Դերձակեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

— «Մշակի» ներկայ համարին կցված է յօբելեանական կիսաթերթ № 14, որ պարունակում է իր մէջ մի մասն այն ուղերձների ու շնորհաւորանքների, որոնք ուղղվեցին խմբագրութեանը «Մշակի» 40-ամեայ գործունէութեան յօբելեանի առիթով։

— Պետական 4-րդ Դումայի ընտրողների ցուցակները կազմելու գործի ղեկավարութիւնը քաղաքային վարչութեան կողմից յանձնված է ինքնավարութեան վիճակագրական բիւրոյի կառավարիչ Իշխան Պ. Արղութեան-Երկայնաբազուկին, որին իբրև օգնականներ են նշանակված Ի. Ստարօսէլսկին և Ա. Դոնդարօվը։ Ցուցակները սկսվեցին կազմվել երէկվանից. կազմողներին նախապէս տրվեցին ցուցմունքներ։

— Թիֆլիսի ոստիկանապետը, նկատելով որ քաղաքիս անհրժ. բակերից դուրս տալ-

վող աղբի համար յատկացված սայլերը բաց են բոլորովին և չեն ծածկվում կափարիչով կամ բրեզենտով, այլև սայլերի կողերը թիթեղով չեն պատած, հրամայել է ոստիկանութեանը խիստ հսկողութիւն ունենալ նմանօրինակ դէպքերը վերացնելու համար։

◆ Վերջերս մետաղագործների պրոֆեսիօնալ ընկերութեան վարչութիւնը բողոքեց Պետերբուրգի քաղաքապետի կարգադրութեան դէմ։ Քաղաքապետը կարգադրած է եղել ընկերութեան վարչական նիստերին ներկայ գտնվել ոստիկանական ներկայացուցչին։ Իր № 1835 զեկուցման մէջ քաղաքապետը բացատրել է, որ նա նկատել է, թէ անլեգալ կուսակցութիւններն և կազմակերպութիւնները վերջերս ձգտում են շահագործել պրոֆեսիօնալ ընկերութիւններն ի նպաստ յեղափոխական շարժման և այդ ընկերութիւններից կազմակերպել քաղաքական մի ոյժ։ Պրոֆեսիօնալ ընկերութեան վարչութիւնը, բողոքելով քաղաքապետի վերոյիշեալ կարգադրութեան դէմ, իր խնդրագրի մէջ բացատրում է, որ ոստիկանութեան ներկայացուցիչները իրաւունք ունեն ներկայ գտնվել միմիայն հրապարակային ժողովներին, մինչդեռ օրինականացված վարչական նիստերը երբէք չեն կարող համարվել այդ կարգի ժողովներ։ Այդ գործը քննելով՝ կառավարիչ սենատը որոշեց, որ մետաղագործների ընկերութեան բողոքը իրաւացի է, և քաղաքապետի կարգադրութիւնը մերժեց։

◆ Քաղաքիս ինքնավարութեան միջոցներով պահվող բոլոր 5 բուժարաններում մայիս ամսի ընթացքում ընդունվել են 9128 հիւանդ, որոնք բուժարանները այցելել են 17,979 անգամ։

◆ Քաղաքիս ախտահանիչ մարմինը անցեալ մայիս ամսի ընթացքում ախտահանութեան է ենթարկել 75 բնակարան և 2075 իր։

◆ Յունիսի 21-ին, Մետեխի բանտից ազատվեց այժմ դադարած վրաց «Սինաթլէ» թերթի խմբագիր Իվանէ Ռոստոմաշվիլին, որը Թիֆլիսի դատաստանական պալատի կողմից գրական մի գործի համար դատապարտված էր Սիբիր աքսորման՝ զրկվելով բոլոր իրաւունքներից, սակայն որպեսի դատավճիռը փոխվեց կառավարիչ սենատի կողմից և հրամայվեց նոր կազմով դատավարութիւն անել։

◆ Քաղաքային վարչութեան ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում մսագործների անվերջ կամայականութիւնների վրա։ Սահմանված նոր սակագինը գոյութիւն ունի թղթի վրա միայն. նա չէ գործադրվում։ Մսագործները կամ միս չեն մորթում, կամ եթէ մորթում են, վաճառում են նախկին սակագնով՝ ոչխարի (ոչ գառան) մսի ֆունտը 16 կոպ., տաւարինը՝ 14 կոպ.։ Այն սպառողը, որ համարձակութիւն է ունենում պնդել նոր սակագնի վրա, կամ ստիպված է լինում ծաղրական ու վիրաւորական բացագանչութիւնների ուղեկցութեամբ դուրս գալ, անցնել դէպի միւսները և վերջ ի վերջոյ զրկվել միս գնելու հնարաւորութիւնից և կամ ստանում է մօտ 1 ֆունտանոց «довѣска»—միանգամայն անպէտք ոսկոր։ Երևակայեցէք այն սպառողի դրութիւնը, որ ընդամենը 3 ֆունտ միս պիտի առնի, որից առնուազը կէսը ոսկոր է ստանում կամ ջիգար՝ մսի սակագնով։ Հետևողական լինելու համար՝ նոր սակագինը սահմանելիս «довѣска»-աւելցուկ ոսկորի խնդիրն էլ պէտք էր որոշել։ Միևնոյն ժամանակ անհրաժեշտ է որոշ հրահանգներ տալ այդ կողմից նաև քաղաքային վերահսկիչներին, թէ չէ՝ շղթան վզին ձգած, փայտը ձեռքին՝ արձանանալ մսի խանութների առաջ, որպէս կը իմանան, որ քաղաքային վերահսկողներ կան, այդ դեռ բաւական չէ հասարակաց շահերը պաշտպանելու համար։ Քաղաքային վարչութիւնը պարտաւոր է միջոցներ ձեռք առնել իր որոշումները յարգել տալու և իր վարկը պատկառելի դարձնելու համար։

◆ Յունիսի 22-ին Թիֆլիսի նահանգապետը պաշտօնական գործերով մեկնեց Գօրու գաւառը։

◆ Թիֆլիսի ոստիկանապետը հրամայել է ոստիկանութեանը եռանդուն միջոցներ ձեռք առնել գտնելու անհետ կորած պահեստի օֆիցէր Մարկոս Կարապետեանին, որ ապրում էր Փետրվար 19-ի փողոցում։

◆ Յունիսի 21-ին, գիշերով, օրիորդ Մ. Գրիգորեանը ինքնասպանութիւն գործելու նպատակով, ընդունեց մի սրուակ կամֆօրի իւղ, սակայն շուտափոյթ օգնութիւն ստանալով հնարաւոր եղաւ նրա կեանքը փրկել։ Ինքնասպանութեան պատճառը սիրային է։

◆ Շուշի է ճանապարհվել հայ դերասանների մի փոքրիկ խումբ՝ ամառս այնտեղ մի շարք ներկայացումներ տալու. խմբի մէջ են տ. տ. Արուսեակ, Անահիտ, Մարգարիտ, պ. պ. Աւետեան, Բերոյեան, Ալիխանեան, Լաքա, Հայկազեան, Թառլանեան և այլք. խմբի ռեպերտուարը կազմված է կօմեդիաներից և վօդեվիլներից։

◆ Բագւում աշակերտ Ղասումովի ձեռքով վիրաւորված ուսուցիչ Ապրակինը հիւանդանոցում անսպասելի կերպով վախճանվել է, չը նայած որ վերջերս նա իրան շատ լաւ է եղել զգալիս։ Թաղումը տեղի է ունեցել յունիսի 22-ին խուռն բազմութեան ներկայութեամբ։

◆ Գօրի քաղաքի և գաւառի շրջանում վերջերս տեղացած կարկուտը և յորդ անձրևը, որ հեղեղի է փոխվել, մեծ վնասներ է պատճառել ցանքսերին։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ախալցխա, 18 յունիսի

Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ. տեղական ճիւղի վարչութիւնը սրանով յայտնում է իր շնորհակալութիւնը՝ Ախալցխայի բնակիչ Սահակ Քթեանցին, որը իր վաղահաս վախճանված կնոջ յիշատակին ճիւղիս նուիրեց 50 ր., և Վարդան Վարդանեանին՝ որը ճիւղիս գրադարանին նուիրեց 310 հատ ընթերցանութեան գրքեր։ Այս գրքերից վարչութիւնս 190 հատը, նուիրողի կամքի համաձայն, ուղարկեց Ընկերութեան Արտաթուշանի ճիւղի նորաբաց գրադարան-ընթերցարանին։

Վարչութեան նախ.՝ Ե. Այվազեան
Անդ.-քարտուղար՝ Խ. Թէմիրճեան

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Թիֆլիս, 23 յունիսի

Թիֆլիսի մանկավարժական ամսագրերի աուդիտօրիայի վարչութեան հիմնած ժողովրդական թատրոնը, որ գոյութիւն ունի և գտնվում է Բոտանիչեսկայա փողոցի № 4 տանը, շատ համակրելի է, նոյնիսկ մատչելի այն բազմահազար հայ, թուրք և վրացի ժողովրդի համար, որը ապրում է այդ թաղամասերում։ Ես իբրև հին թատերասէր, սովորութեանս համաձայն, այցելել եմ նրա կազմակերպած պարբերաբար ներկայացումներին, որոնք թէ պիէսների ընտրութեան և թէ գների կողմից մատչելի են։

Դժբաղդաբար այսօր, կիրակի, յունիսի 24-ին, «բաղդախնդիր» թատերասէրները ներկայացնելու են «Ասլան-Բալասի» պիէսը, որի մէջ գործող տիպերը անմատչելի են և տեսարանները կարող են գրգռել թէ հայ և թէ թուրք ռամիկ ժողովրդին և այդպիսով համերաշխութեան փոխարէն խռովութիւն առաջացնել։

Ես բողոքում եմ այդպիսի պիէսների դէմ։

Հին Թատերասէր

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Գերմանական թերթերը այն միտքն են յայտնում, որ երկու միապետների տեսակցութիւնը կամրապնդէ նաև գերմանացիների առևտրական գործերը և կօնցէսսիաները Թիւրքիայում և Պարսկաստանում։

◆ Թիւրք կառավարութիւնը Ալբանիա ուղարկվող սպաներին և զինւորներին երդվեցնում է Ղուրանի վրա, որ նրանք հաւատարիմ կը մնան թիւրք կառավարութեանը։

◆ Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ Սալօնիկից տեղեկութիւններ են ստացվել, որ թիւրք զինւորականների շրջանում ծագած խռովութիւնները մօտ են վերջանալուն. Թիւրք օֆիցէրների պատգամաւորութիւնը Մօնաստիրից մեկնել է Կ. Պոլիս երիտասարդ-թիւրքերի կօմիտէի հետ բանակցելու նպատակով։

◆ Թիւրքաց զինւորական մինիստր Մահմուդ-Շէվքէթ փաշայի դէմ եղած դժգոհութիւնը օր ըստ օրէ մեծանում է։ Հաւանօրէն նա մօտերս հրաժարական տայ։

◆ Բուշամէդի կուէից յետոյ խտալացի բժիշկները երևան են հանել իտալական զինւորների մէջ այնպիսի վիրաւորներ, որոնք վիրաւորված են եղել այնպիսի փամփուշտներով, որոնց գործածութիւնը արգելված է միջազգային օրէնքով պատերազմի ժամանակ։

◆ Իտալական մամուլը, ի նկատի ունենալով Թիւրքիայի նեղ դրութիւնը, յարմար է գտնում առիթից օգտվել և Թիւրքիային հեղը լծել։

◆ Ֆրանսիական նաւաստիների գործադուլը սուր բնոյթ է ստանում։ Որոշ ժամանակ սրանից առաջ առաջարկ էր եղել նաւաստիներին վերսկսել աշխատանքները, մինչև որ միջնորդ դատարանը կը քննէ գործադուլի պատճառները և ըստ այնմ կը բաւարարէ գործադուլարարներին. Սակայն գործադուլարարները վճռականապէս մերժեցին այս առաջարկը և պահանջում են իրանց բաւարարութիւն տալ, կատարելով բոլոր պահանջները.

◆ Գերմանական իշխանութիւնների ձեռքով ձերբակալված ռուս կապիտան Կօստեվիչը, որը կասկածվում է լրտեսութեան մէջ, ժխտելով ժխտում է իրան վերագրված գործողութիւնները և պահանջում է, որ իրան ազատ արձակեն։ Հաւանօրէն այս միջնադէպը մօտերս կը ստանայ իր լուծումը։

◆ Ռուսաց մինիստրական խորհուրդը մերժելով քննել ֆինլանդացիների խնդիրը ինքնավարութիւնը վերադարձնելու նկատմամբ, գտել է նաև, որ ֆինլանդական սէյմի գործողութիւնը, այն է՝ քննել ռուսաց կենտրոնական կառավարութեան գործողութիւնները, հակաօրինական է։

◆ Բագւում նշանաւոր հարուստ Կարապետ Լալայեանը 50,000 րուբլի գումար է նուիրաբերել Բագւի Հայոց Կուլտուրական Միութեանը։

◆ Թիֆլիսի դատաստանական պալատի սէսսիան Հ. Յ. Դ. Թաղեևի գործը կը վերաքննէ սեպտեմբերին Բագւում։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ТОЛЬКО

тотъ, кто правильно переваривает, въ состояніи избѣжать приливовъ крови къ головѣ, болѣзней печени, отсутствія аппетита, катарра кишекъ и т. п. Всѣ эти болѣзни вызываются запоромъ, который можно устранить, употребляя

СКАВУЛИНЪ

въ видѣ пилюль безъ запаха и вкуса, — единственное пріятное и успѣшно дѣйствующее слабительное.

Важная перемѣна: Количество пилюль въ коробкахъ „Скавулинъ" значительно увеличено безъ повышенія цѣны.

СКАВУЛИНЪ

(В. 37833)

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԷՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ
„SALO—ՊԻՉԻԼԻՆ"

ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց։ Գործադրելու ձեռնարկը կցված է սրվակին։ Իսկականը մեծադեղ սրվակներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։

Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր և թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում և կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ բորբը։

ՊԱՀԵՍՏ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.

Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախքը պօստային սակագնով։

Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում։

(կ.) (П. 23620) 52—24

ОСТЕРЕГАТЬСЯ ПОДДѢЛОКЪ! ПРОВИЗОРА Г. Ф. ЮРГЕНСЪ БОРНО-ТИМОЛОВОЕ МЫЛО отъ ПОТА, ЗАГАРА, ВЕСНУШЕКЪ, УГРЕЙ, ПРЫЩЕЙ и ЖЕЛТЫХЪ ПЯТЕНЪ. БЛАГОВОННОЕ ТУАЛЕТНОЕ МЫЛО ВЫСШАГО ДОСТОИНСТВА. ПРОДАЕТСЯ ВЕЗДѢ. 1/1 кус. 50 к. 1/2 кус. 30 к.

Золотая медаль Лондонъ 1893 г.

Главный складъ у Г. Ф. Юргенсъ, Москва.

(М. 5874) 24—11

ԳԱՆՁԱԿԻ ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու ծխ.-դպրոցի համար
հարկաւոր է
ՄԻԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Ցանկալի է, որ աւագ-ուսուցիչը լինի փորձված և ճեմարանաւարտ։ Պայմանների մասին դիմել հոգաբարձութեան անդամ Լևոն Տէր-Յովսէփեանցին, հետևեալ հասցէով.

Уроч. Аджикендъ, (Елисаветпольской губ. (Губернское Правленіе. Старшему дѣлопроизводителю Левону Григорьевичу Теръ.-Осипову.

Անդամք հոգաբարձութեան՝
Լ. Տէր-Յովսէփեան, Գ. Կակալեանց
(օ.մ.) 453. 3—2

ПРЕДОСТЕРЕЖЕНІЕ
ԽՈՇՈՐ
աջողութիւն
կօշկ. կրէմ «ԲՐԻՍՏՕԼԻ»
գայթակղեցնում էխարդախիչներին
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ!
Իսկականը միայն՝ № 4870.
ԱԼԲԵՐՏ ԶԱԿՍ
Գրասենեակը՝
СПБ. Англ. пр., 46. Тел. 521—07.
Համարանձ. խանութը՝
Казанская, 6. Тел. 464—92.
Ծախվում է ամենալաւ դեղատ. և կօշկեղէնների խանութներում։
(П. 87386) 7—7

Տիկնանց եւ Օրիորդների
ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ԿԱՐ ՈՒ ՁԵՒԻ

Շուտափոյթ պատրաստումն վարժուհու և վարպետուհու կոչումով, ատեստատ ստանալու իրաւունքով։ Ընդունվում են նոյնպէս պատուէրներ էլէգանտ զգեստների համար։ Գները հանրամատչելի են։ Судебная ул., д. № 17.
461. 1—1

Կրասնովօդսկի հայոց միդասեան դպրոցի համար
հարկաւոր է մի փորձված ՈՒՍՈՒՑԻՉ
(ճեմարանաւարտ կամ սեմինարիաւարտ) հայոց լեզուի և երգեցողութեան (եկեղեցական) համար։ Ցանկացողը թող շտապէ դիմել հետևեալ հասցէով. Красноводскъ (Зак. обл.) Попечительству армян. училища.
(ա. օ.) 466. 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑ

Թիֆլիսի Կենտրօնական գրավաճառանոցի հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ «Աշըղ Ջիվանու երգերը», նոր ժողովածու, հեղինակի տպագրված և անտիպ երգերից։ Ջիվանու կենսագրութիւնով և վերջին լուսանկարով։ 5-րդ խաղագրութեամբ, մօտ 400 մեծադիր երես, գինը 1 ր. 20 կ.

Միևնոյն գրավաճառանոց. վաճառվում են՝

Խան-Ազատ Ռ. «Հին աշխարհի պատմութիւն» 170 պատկ.	1 ր. 25 կ.
Թառայեանց Ս. «Գուտենբերգ»	40 կ.
Լիտօն լորդ. «Պօմպէի վերջին օրերը»	1 ր. 50 կ.
Տէր-Աւետիքեան Ս. «Պատմուածքներ»	50 կ.
Տուրգէնեվ. «Գարնանային ջրեր» թ. Լ. Դանիէլեանի	35 կ.
Լէօ. «Ս. Մեսրոպ»	75 կ.
Պարոնեան Ե. «Մեծապատիւ մուրացկաններ»	60 կ.
Լուկաշևիչ. «Աղքատ դպրոցականը»	10 կ.
Շիմկեվիչ. «Հայրեր և զաւակներ»	50 կ.
Ծուղուրեան Ե. ք. «Շիրինանց Նախշունը»	80 կ.
Շանթ. «Երազ օրեր»	40 կ.
» «Վերժին»	60 կ.
» «Դարձ»	40 կ.
» «Դերասանուհին»	40 կ.
Մուրացան. «Գէորգ-Մարզպետունի» պատմական վէպ	1 ր. 20 կ.

Միևնոյն գրատունը վաճառվում են հրապարակում գտնված նոր դասագրքեր թէ հայերէն և թէ այլ լեզուներով։ Դպրոցներին և հաստատութիւններին տրվում է զեղչ։

Դիմել՝ Тифлисъ, Центральная Книжная Торговля, С. П. Теръ-Израеліанцъ.
464. 1—1

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
Ե. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ
Русскій языкъ
въ армянскихъ школахъ.

Азбука и первая книга для чтенія, съ картинками и прописями, въ текстѣ, 2-ое изданіе. ц. 20 к.

Նքեղ հրատարակութիւն, դասագիրք հայոց ուսումնարանների համար։ Ամսիս վերջը լոյս կը տեսնէ դասաւանդութեան ուղեցոյցը (методическое руководство)։ Դիմել՝ А. Дагбашяну (Тифлисъ. Головинскій просп. № 12)։ Նոյն հեղինակը ծախում է և իր Ռուս.-Հայ և Հայ.-Ռուս բառարանները։
(հ. կ.) 449. 3—3

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԵԼԴՇԵՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Семеновская ул., № 9. Ժամը 3—4-ը։

Ա. ԽՍԱՅԵԱՆԻ
ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԲԺՇԿԱՐԱՆ

բազմաթիւ խորհուրդներով, ըեցեպտներով և նկարներով. գինը 50 կոպ. Ճանապարհածախսը 15 կ. մարկաներով։ Բժշկարանը պահանջողներին ՁՐԻ, իբրև պրէմիա, միաժամանակ կուղարկվի նոր լոյս տեսած ծիծաղաշարժ փոքրիկ «ԿՆԻԿԱՐՄԱՏԻ ՃԱԼՎԱՐԸ» (առանձին՝ գինն է 20 կոպ.)։

Դիմել՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Артемію Есаянцу.
(ե.հ.կ.) 287. 50—23

Տպագրվում է, շուտով լոյս կը տեսնի
ԱՐՇ. ՋԻԼԻՆԿԱՐԵԱՆԻ, ՏԻԳՐԱՆ ՌԱՇՄԱՃԵԱՆԻ և ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ կազմած
ԴԱՍԸՆԿԵՐ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Բազմաթիւ ուղղագրական ձեռագիր յօդուածներով և շարադրական պատկերներով։
(ա. օ.) 554. 2—2

= ՎԱՃԱՌՒՔԻ ԵՆ ՀԱՆՎԱԾ =
ԳՐԱՄՄՕՖՕՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԼԱՍՏԻՆԿԱՆԵՐ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԻՉ ԲԱԳՐԱՏ
ՆՈՐՈՅԹ! = ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԵՐ = ՆՈՐՈՅԹ!

Լսեցէք այդ պլաստինկաները «Ամուրֆիրրա» գրամմօֆօնային ասեղներով, որոնք զերծ են ամենաաննշան թշշոց առաջացնելուց։

ОБЩЕСТВО ГРАММОФОНЪ СЪ ОГР. ОТВ.

ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՄԱՐ
Թիֆլիս, Գօլովինսկի պր., № 9, զինւորական մայր եկեղեցու հանդէպ։
ԿԱՏԱԼՕԳՆԵՐԸ ՁՐԻ։
1061. 4—1

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.